

Gemeente Leeuwarderadeel.

De gemeente of grietenij Leeuwarderadeel was een van de oudste van Oostergo, het deel van Friesland ten oosten van de Boorne of Middelsee. De oudste schriftelijke bron geeft 1242 als eerste datum. De gemeente moet echter al (veel) ouder zijn geweest, de eerste bewoning telt al van ver voor het begin van de jaartelling. Rond het jaar 0 is er ook al sprake van terpbewoning in de buurt van Feinsum en driehonderd jaar v Christus is de eerste terpbewoning nabij Stiens en tweehonderd jaar v. Christus is daar sprake van in de buurt van Britsum. Rond het jaar 1100 ontstaat formeel de latere gemeente. In 1456 komt het zuidelijk deel en in 1516 het gehele middentrimdeel onder stedelijk gezag. In 1944 wordt het zuidelijk en een deel van het middentrimdeel (Lekkum, Snakkerburen) mede onder invloed van de bezetter bij de gemeente Leeuwarden gevoegd. Het gemeentehuis staat tot 1965 nog in Huizum (Schrans). Daarna wordt Stiens de 'hoofdplaats' waar het gemeentehuis vanaf 1965 zetelt. Eind 2017 valt het doek voor deze oude gemeente definitief, door samenvoeging met de gemeente Leeuwarden, die eerst aan haar schoot was ontsproten.

Vlag en wapen.

De Documentatiestichting Leeuwarderadeel, kreeg formeel toestemming tot gebruik van het oude wapen.

Het wapen van Leeuwarderadeel verschijnt voor het eerst op de kaart van Friesland in de *“Chronique ofte Historische geschiedenis van Vrieslandt”* van Winsemius uit 1622. Op een gekleurde versie van deze kaart wordt het wapen overgeleverd als: gevierendeeld; I. in zilver drie groene klavers, geplaatst 2 en 1; II, III en IV. in blauw een gouden leeuw. Daar er geen oudere bronnen betreffende het wapen bekend zijn, zou het wapen kunnen zijn ontstaan in de periode dat Keimpe Donia (1595 – 1616) of Ernst Harinxma Donia (1616 – 1634) grietman was. Of zij het wapen voor de grietenij inderdaad hebben bedacht is dus niet bekend. Hoewel er in diverse Doniawapens leeuwen voorkomen, vaak zwart op goud, hebben deze zeer waarschijnlijk niet model gestaan voor het grietenijwapen. De opzet van het wapen illustreert de drie 'trimdelen' in de drie kwartieren met de Leeuwarder leeuw en in het eerste kwartier het totale plattelandsg gebied van de grietenij, met de drie klavers opnieuw als verwijzing naar de drie trimdelen. Het wapen heeft in de loop der eeuwen geen noemenswaardige veranderingen ondergaan. Doch zoals bij vele grietenijwapens het geval was, zijn er ook van het wapen van Leeuwarderadeel kleurvarianten bekend. Zo worden in het wapenboek Schoemaker (1695) en in de atlas van Schotanus (1718) de leeuwen in groen afgebeeld. Verder is de plaatsing van de drie klavers, welke in de oudste bronnen als 2 en 1 waren geplaatst, gewijzigd in 1 en 2. Op 25 maart 1818 wordt het wapen door de Hoge Raad van Adel als volgt bevestigd: **“gevierendeeld; het**

1^e van zilver beladen met 3 groene klaverbladen staande 1 en 2; het 2^e, 3^e en 4^e van lazuur beladen met een klimmende leeuw van goud, getongd van keel. Het schild gedekt met een gouden kroon.”

De leeuwen hebben waarschijnlijk hun rode tong de danken (wijten) aan een kaart met daarop het aldus ingekleurde wapen, die als voorbeeld voor de aanvraag van de wapenvastlegging heeft gediend. Historisch gezien is dit niet juist, daar de Leeuwarder leeuw altijd geheel van goud is geweest.

De vlag (zie voor meer informatie de website van de Documentatiestichting)

De vlag bestaat uit drie horizontale banen van blauw, geel en blauw met aan de broekzijde een gelijkbenige driehoek van wit, waarop een klaverblad van groen. Na discussie wordt het ontwerp van de Fryske Rie foar Heraldiek voor de vlag vastgesteld door de gemeenteraad. De kleuren zijn afgeleid van het wapen, de drie banen vertegenwoordigen de drie “trimdelen”, terwijl de klaver het agrarische karakter van de gemeente weergeeft.

FEINSUM

Bij de bochten van Feinsumer Feart, die deel uitmaakt van de Noordelijke Elfstedenroute, ligt het dorp Feinum/ Finkum. De feart die het dorp met Aldelije en de Dokkumer Ee verbindt, is zo bochtig dat aangenomen wordt dat het een oorspronkelijke slenk van/ naar de Bordine/ Middelsee is geweest. Feinum is het kleinste dorp van de voormalige gemeente Leeuwarderadeel. Ondanks de bescheiden grootte heeft Feinum diverse voorzieningen, zoals een jachthaven en een grote speeltuin langs de plek waar vroeger een treinstationnetje 3^e klasse stond. Dit station werd in 1902 in gebruik genomen.

Station 3^e klasse in Feinum

NFLS station der 3^e klasse: Verkleinde uitvoering van haltegebouwen. Puntgevel aan perronzijde met korte vleugel. Bevat(te) een kleine woning en een wachtkamer

Op de jeu de boules-baan worden regelmatig wedstrijden gespeeld. Voor het winkelaanbod is men op Stiens aangewezen. In het dorp zijn de laatste jaren enkele jonge gezinnen komen wonen. In totaal telt het dorp 167 inwoners (in januari 2017). Finkum is aantrekkelijk voor fietsers, wandelaars en vaarrecreanten. Het hart van het dorp, dat verder geen echte kern heeft, is de Sint-Vituskerk uit de eerste helft van de 13de eeuw. Een ander Rijksmonument is de Slagdijkstermolen aan de Goadyk, die rond 1860 gebouwd is. Van oudsher is Feinsum aangewezen op de agrarische sector. De voormalige kwelderwal en kweldervlakte is altijd voornamelijk als akkerland en weiland in gebruik geweest. De aardappelziekte (1845-1848), de koeiensterfte (1865-1867) en de tongblaar (1897) en andere landbouwcrises hadden ook zeker in Feinsum hun neerslag.

De belangrijkste familie die Feinsum heeft gekend zijn wel de Holdinga's, uiteraard de bewoners van Holdingastate (waarover elders meer). De state stond c. 200 meter ten westen van de kerk op een terp. Dat de state op een terp gebouwd was geeft aan dat daar al vrij vroeg bebouwing was. Als het niet deze state was, dan zeker een voorganger.

Terpdorp

Bijna alle dorpen binnen de eerdere gemeente Leeuwarderadeel (noordertrimdeel of derde deel) waren eigenlijk terpdorpen, in eerste aanleg gebouwd op, met allerlei resten opgehoogde (huis)terpen. Dit ophogen van de directe woonomgeving werd gedaan om de Boorne (later genoemd de Middelsee) niet het gehele bewoonde gebied bij hoog water te laten onderstromen. Feinsum was gebouwd op twee terpen, de Holdingaterp en de Mellingaterp. Op 7 maart 1878 werd voor het eerst terpaarde aangeboden van de Feinsumer terpen. De aarde werd verkocht om haar vruchtbaarheid en vormde een welkome aanvulling op de inkomsten van de terpeigenaren. Boeren in lageregelegen gebieden en op de zandgronden waren maar wat ingenomen met deze vruchtbare grond. Ook ligt er nog een huisterp ten noorden van het dorp aan de Iestdyk. Het dorp dateert uit het begin van de jaartelling. Uit de eerste eeuw na Christus zijn uit terpresten 9 denariën, een ijzeren speer en twee mantelspelden bekend, uit de 2^e eeuw n.C. is een werpbijl (Francisca) overgeleverd. Een aantal van deze artefacten zijn te bezichtigen in het Fries Museum.

Kerk en -hof.

De kerk stamt van de 13^e eeuw en is in de loop der eeuwen herhaalde malen verbouwd. De kerk is, evenals die te Stiens, gewijd aan Sint Vitus. In 1515 moeten kerk en toren door toedoen van de bende van de zwarte Hoop rook- en brandschade hebben opgelopen toen zij door Leeuwarders zijn uitgerookt en daarbij om het leven kwamen.

Op de uurwerkzolder van de toren van de Sint Vituskerk staat een smeedijzeren torenuurwerk dat van grote historische waarde is. Wanneer het uurwerk in de toren is geplaatst is niet bekend, maar dit is hoogst waarschijnlijk gebeurd in de eerste helft van de 17e eeuw. Het uurwerk is typisch Noord-Nederlands. Uurwerken van dit type worden regelmatig in de provincies Groningen en Friesland aangetroffen. In totaal zijn er nu zo'n 90 bekend. Bijna de helft van alle smeedijzeren uurwerken in Nederland staat in Friesland. In 2017 heeft Stichting Monumentenzorg Leeuwarderadeel het uurwerk laten restaureren. De kerk en toren zelf werden in 1962/ 1964 gerestaureerd.

In 1822 vond er een bijzonder voorval plaats. De kerkelijke gemeenschap had door verschillende oorzaken een behoorlijke schuldenlast. De rijke boer Jacob Janz Twijnstra kocht na een rechtsvervolg, ingesteld door een Stiensers timmerman, de kerk met bezittingen, de pastorie en

de school en schonk deze vervolgens weer aan de plaatselijke gemeenschap. De schulden aan de timmerman en enkele anderen waren hiermee vereffend.

Scheldnamen

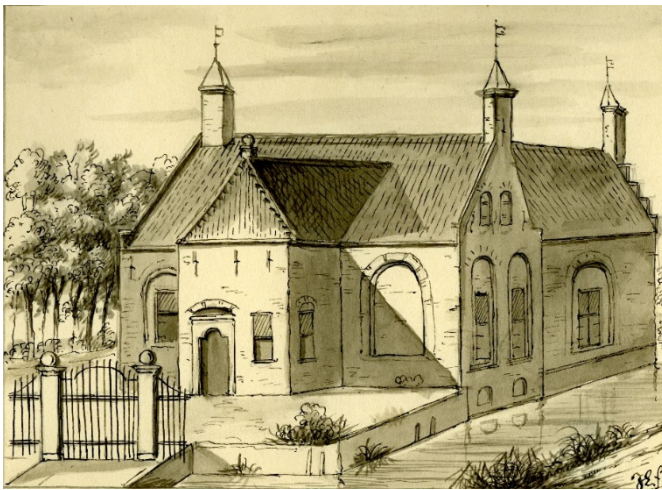
De bewoners van alle dorpen in Leeuwarderadeel hadden vroeger hun eigen scheld- of schimpnamen waarmee ze elkaar gekscherend aanduiden. Deze namen zijn soms wel 400 jaar oud.

Flinters

De schimpnaam waaronder de bewoners van Feinsum vroeger bekend stonden was *flinters* (vlinders). Nu sloeg de scheldnaam niet zozeer op de letterlijke betekenis van de fladderende insecten, maar op de figuurlijke. *Flinters* staat namelijk ook voor veranderlijke en onbetrouwbare mensen; personen die dan hier en dan daarheen fladderen of het ene moment het ene en later weer iets anders zeggen.

States in of nabij Feinsum:

- **HOLDINGASTATE/ slot Holdinga**
Kadastraal bekend: Hijum B 262, de state stond c. 200 meter ten westen van de kerk
Gebouwd vóór 1511, afgebroken 1801-1832; in 1511 woonde hier Wiffka Hollingen en in 1640 Gratiana van Holdinga (Aenbreg Leeuwarderadeel). De grafstenen van onder anderen Gratiana van Holdinga en haar man Hylke Ruisch zijn nog binnen de kerk te vinden. Ook anderebelangrijke personen vonden hier hun laatste rustplaats.
Terp afgegraven tussen: 1878- 1890, hof gerooid na 1800
De Holdingareed was het weggetje van de (huidige) Holdingawei naar de state

De Holdingastate in 1723, naar een tekening van J. Stellingwerf

- **Eminga of Emminga** (formeel behorend bij Hijum, want aan de andere kant van de Finckumer meer/ Finkumervaart); (kad. Hijum A512)
- **Nijenhuis** (of Nije huis) (kad. Hijum A443)

FEINSUM/ FINKUM 'in de tegenwoordige staat (1785-1789)'

Ook Feinsum, Fenitthum, Feinttum, Fynghuma, Fienthuma, Frentzum, Veynkum, Vintkium en Finlion. De kerk stond tussen twee terpen. Ooit werd er een smijtbijl of Francisca gevonden. Finkum telt er ruim 450 inwoners, die meest hun bestaan vinden in den bouw van koolzaad en granen. De inwoners, die hier, op 11 na, allen Herv. zijn, behooren tot de gemeente van Finkum en Hijum welke hier eene kerk heeft. De 3 Evang. Luth., die er wonen, en de 6 Doopsgez., die men er heeft, behooren tot hunne respectieve gemeente te Leeuwarden. – De R. K., van welke men er 2 telt, worden tot de stat. van Leeuwarden gerekend. De school van dit dorp, welke in het jaar 1827 nieuwgebouwd is, staat in het, een half uur van daar gelegen, aanzienlijke gehucht de Leije dat voor een groot gedeelte aan het dorp Finkum behoort. Deze school wordt door een gemiddeld aantal van 40 leerlingen bezocht. Ter westzijde van dit dorp vindt men vele terpen, onder den naam van de Finkumer-terpen bekend.

Calendarium Feinsum

1200 – 1250	Bouw Romaanse Sint Vituskerk te Finkum
1398 maart	Besluit om voor het graven van een Gracht rondom Leeuwarden de hulp in te roepen van 'de weerbare mannen der dorpen, gelegen in het noordelijk derdedeel (trimdeel) van Leeuwarderadeel, namelijk Stiens, Finkum, Hijum, Britsum, Cornjum en Jelsum
1749, januari 15	Verkiezing van vier gecommiteerden te Finkum verhinderd. Een inwoner van Oude Leije dreigt met klokklepping zijn dorpsgenoten op te roepen, zoo men tot verkiezing zou overgaan. Te Hijum is voor de verkiezing van gecommiteerden uit de stem dragende ingezetenen een stroobiljet langs de huizen rondgezonden, inhoudende o.a. dat er te veel grote ambtenaars waren, die teveel trokken en dat dit de reden was van de achterlijkheid der provinciale financiën.
1765, september 24	Hessel Lolkes Hommema te Finkum had op godslasterlijke wijze gezegd tegen Dirk van der Meer: Du biste de Vader, tegen de zoon Rein, du biste de Zoon, en tegen de vrouw Sijke Offringa: du biste de Heilige Geest, hij is veroordeeld tot 1 maand water en brood.
1776, september 10	Aanbesteed het afbreken der oude pastorievoorhuizinge tot aan de schuur, lang ongeveer 50 voet, alle meest Friesche steen en het opbouwen van eene nieuwe pastorie te Finkum.
1801, augustus 15	Verkoop der huizinge Holdinga te Finkum, met hovinge, plantagie, singel en bouwlanden.
1822, februari 12	Aangekondigd de executoriale verkoop van de kerk te Finkum, torenuurwerk met 2 klokken, predikstoel, 23 banken, 39 vrouwenstoelen, de pastorie en een huis met een kamer dienende voor school met een vuursteed, naast de kerk.
1824, maart 20	Geveild zathe Nieuwenhuis, groot 38 bunders, onder Finkum bij Symen Rienks Rynks en vrouw als eigenaars bewoond, geboden f 19.321.

1824, augustus 19	Gecommitteerden tot de Leijsterbrug besteden het leggen van een nieuwe brug aan over de scheidvaart tusschen Hallum en Finkum.
1825, februari 3	Groot deel van Friesland onder water door overstroming. Over Friesland waait een storm die de dijken doet doorbreken. De oude en nieuwe Bildtpolder loopt onder, evenzoo de Holwerder en Engwierumer polder. Eveneens dijkbreuk tusschen Makkum en Harlingen. Een bliksemafleider, vervaardigd door Arjen Roelofs te Finkum en Rienks te Berlikum, wordt geplaatst, in navolging van velen in den Bouwhoek, op de boerderij van Ruurd Hendriks Sybrandy te Wirdum. De prijs is f 30.
1833, mei 25	Klaas Tabes Zondervan, oud 19 jaar, wordt rond 4 uur 's middags in het Stiensers oudland door de bliksem getroffen, hij overlijdt later die middag in pand Finkum nr. 31
1863	(Start) Verharden weg Finkum – Oude Leije
1878, maart 7	Start afgraven terp en terpaarde te koop aan de 'Oude terp' onder Finkum.
1878 maart 26	De rederikerskeamer Halbertsma to Stiens fiert op yn 'e Briel by J. Blaam: Skearbaes Dokter, frij forfryske nei Molières 'Le Médecin malgré lui', troch W. Dykstra, hwerta de skriuwer fen dit stik it hanskript goedginstich oan 'e keamer oanbean hat.
1880, maart 15	Afgraving der groote terp te Finkum
1882, oktober 5	Aanbesteed het graven eener nieuwe vaart in de Finkumerterp.
1888, juni 25	Opruiming van nog overtollige aarde op de oude Terp te Finkum
1895, maart 20	In afgraving de terp Mellinga te Finkum
1899, mei 3	In N.A. Memorie's over Finkum en Hijum
1900, september	Stichting (bouw) stationsgebouw te Finkum (Kad. Hijum B 1050) door Noord Friesche Lokaal Spoorweg Maatschappij (NFLS)
1908, juni	Chr. Gereformeerde Kerk te Hijum/ Finkum sticht kerklocaal te Oude Leije, Kadastraal Hijum A 1101
1918, april 7	Geboren te Finkum, Brandsma, Johannes Sjoerd, o.m. burgemeester van Leeuwarden (1967-1983)
1921	Muntvondst te Finkum, 9 dinarii
1923	Muntvondst te Finkum, 13 dinarii